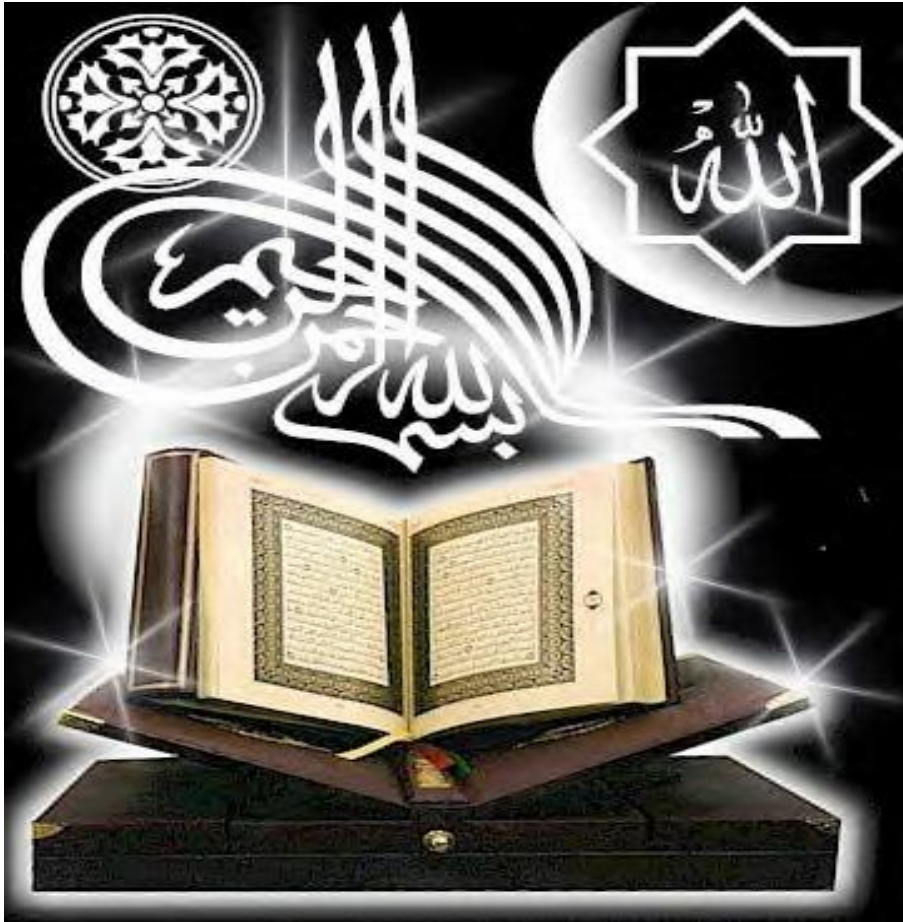

Dr. Abdurrahman Çetin

BAZAT E LEXIMIT TË KUR'ANIT
- TEXHVIDI -

()

Kreuzlingen - 2006

Autor:
Dr. Abdurrahman Çetin

Titulli origjinal:
Kur'an Okuma Esasları - Tecvid

Nga turqishtja:
Mr. Rejhan Neziri

Boton:
Bashkësia Islame Shqiptare
“Hëna e Re”, Kirchstrasse 5 f,
8280, Kreuzlingen, Zvicër

tel. & fax: 0041 (0) 71 672 38 98

Parathënie

Falënderimet i takojnë All-llahut xh. sh., Krijuesit të gjithësisë, Shpallësit të Kur'anit fisnik, që është udhëzim për mbarë njerëzimin e për mbarë kohërat! Përshëndetjet dhe bekimet e Zotit qofshin mbi Muhammedin s.a.v.s., mbi familjen e tij të pastër, mbi shokët e tij dhe mbi të gjithë ndjekësit e rrugës së tij!

Duke u nisur nga nevoja që ndjehet këtu në Perëndim për një *texhvid* të thuktë e të qartë si për *mual-limët* (mësuesit fetarë) ashtu edhe për *talebet e mektebit* (nxënësit e shkollave / kurseve fetare), vendosëm ta përkthejmë këtë libërth nga gjuha turke, autori i të cilit është një profesor yni në Turqi, duke bërë disa reduktime të mjaftueshme të librit origjinal, i cili është vërtet një vepër shkencore, pasi është përgatitur për studentë të fakulteteve teologjike. Aty-këtu kemi bërë edhe përshtatjet dhe thjeshtëzimet e duhura, me shpresën që autori të mos na zemërohet.

Na mban shpresa se ky libërth do ta gjejë lexuesin e vet.

Suksesi vjen prej Zotit, falë i qofshim!

Përkthyesi
Kreuzlingen
janar, 2006

Përmbajtja:

Parathënie	III
Përmbajtja:.....	IV
I. HYRJE.....	1
II. RREGULLAT E <i>TENVINIT</i> DHE TË <i>NUNIT SAKIN</i>	6
A. <i>IHF</i> A-ja	6
B. <i>IDH'</i> HARI	8
C. <i>IDGAMI</i>	9
Ç. <i>IKLABI</i>	11
III. RREGULLAT E <i>MIMIT SAKIN</i>	12
IV. RREGULLAT E SHKRONJËS <i>R</i>	13
V. <i>KALKALEJA</i>	16
VI. SHQIPTIMI I FJALËS “ALL-LLAH”	17
VII. <i>MEDDI</i> DHE RREGULLAT E TIJ.....	18
A) <i>MEDDI TABI'IJ</i>	19
B) <i>MEDDI MUTTASIL</i>	20
C) <i>MEDDI MUNFASIL</i>	21
Ç) <i>MEDDI LAZIM</i>	22
D) <i>MEDDI ARID</i>	24
DH) <i>MEDDI LIIN</i>	25
VIII. <i>IDGAMI</i> DHE RREGULLAT E TIJ.....	28
A) <i>IDGAMI MITHLEJN</i>	30
B) <i>IDGAMI MUTEXHANISEJN</i>	31
C) <i>IDGAMI MUTEKARIBEJN</i>	32
IX. <i>LAMUT-TA'RIFI</i> DHE RREGULLAT E TIJ.....	33
A) <i>IDGAMI SHEMSIJJE</i>	33
B) <i>IDH'HARI KAMERIJJE</i>	34
X. <i>SEKTEJA</i> DHE <i>HA-I SEKTEJA</i>	35
A) <i>SEKTEJA</i>	35
B) <i>HA-I SEKTEJA</i>	36
XI. GABIMET GJATË LEXIMIT.....	37
XII. <i>SEXHDEI TILAVETI</i>	39

I. HYRJE

Përkufizimi dhe rëndësia e texhvidit: Fjala texhvid () rrjedh prej rrënjës () dhe ka këtë kuptim: *ta bëj bukur e mirë një punë, të zbukuroj*.

Nga aspekti terminologjik janë bërë shumë përkufizime të texhvidit, mirëpo ne do ta marrim vetëm njërin prej tyre, sipas të cilit:

(:)

“Texhvidi është një shkencë e veçantë e cila merret me studimin e artikulimit dhe të vetive të shkronjave”.

Me fjalë të tjera, texhvidi është një shkencë e cila të mëson leximin e bukur dhe sipas rregullave të Kur’anit fënisnik.

All-llahu xh.sh. në Kur’an thotë: (), *“Dhe këndo Kur’an (me zë) me ngadalë, bukur dhe qartë!”* (el-Muzzemmil:4).

Edhe Pejgamberi a.s. Kur’anin e ka lexuar me texhvid, sepse të tillë ia kishte mësuar Xhebraili a.s. E pyesin Ummi Selemen, të shoqen e Pejgamberit a. s., për mënyrën se si Pejgamberi a. s. e kishte lexuar Kur’anin. Ajo përgjigjet duke thënë se ai e lexonte Kur’anin shkronjë pas shkronje, dalëngadalë sa i kuptoheshin të gjitha shkronjat që i këndonte.

Duke u mbështetur në gjithë këtë, dijetarët muslimanë thonë se një musliman që lexon Kur’an e ka *farzi ajn* (obligim individual) që këndimin ta bëjë sipas rregullave të texhvidit duke u ikur gabimeve të hapura (*lahnu xhelijj*).

II. RREGULLAT E *TENVINIT* DHE TË *NUNIT SAKIN*

()

Tenvini () është *n*-ja e tepërt dhe me *sukun* e cila vjen në fund të emrave të pashquar të gjuhës arabe dhe e cila shkruhet e shqiptohet kështu (ـَ = *en*, ـِ = *in*, ـُ = *un*). Për shembull:

() () ()

Në rast të vazhimit të leximit edhe *tenvini* lexohet ashtu siç është, kurse në rast të ndalimit në fund të emrit që bart këtë, *tenvini* nuk lexohet. P.sh.

- ؛ - ؛

Nuni Sakin () quhet shkronja *n* (nun) kur ajo nuk bart asnjë zanore, porse është me *sukun* (ـُ). P.sh.:

- -

Nuni sakin mund të vijë në mes ose në fund të çdo fjale, pra, jo vetëm tek emrat.

Tenvini dhe *nuni sakin*, sipas shkronjave që vijnë pas tyre, lexohen në njërin prej këtyre mënyrave: *ihfa'*, *idh'har*, *idgam* dhe *iklab*. Në vazhdim do t'i sqarojmë më hollësisht këto.

A. *IHFJA*-ja ()

Ihfa do të thotë: të fshehësh diçka, kurse si term i texhvidit përkufizohet kështu:

(:)

“*Ihfa*-ja është një mënyrë leximi midis *idh'harit* dhe *idgamit*, larg *teshdidit* duke e ruajtur *gunnen*”.

Tek *ihfa*-ja nuk kemi *idgam* dhe *idh'har*, pra *tenvini* dhe *nuni sakin* nuk do të shkrihen në ndonjërin prej shkronjave të *idgamit* që vijnë pas tyre e as nuk do të lexohen qartë e hapur sikur të *idh'hari*. Këtu nuk kemi as edhe *teshdid*. Mirëpo, këtu do të ruhet e shqiptohet *gunneja*. (Për këto terma shih më tej në tekst).

Ihfa-ja paraqitet kur pas *tenvinit* ose *nunit sakin* vjen njëra prej 15 shkronjave të *ihfasë*. Ato janë:

(, , , , , , , , , , , ,)

Nga një shembull për secilën shkronjë:

Shqiptimi: Gjatë shqiptimit të *ihfasë*, majën dhe mesin e gjuhës nuk e ngjesim për qiellzën e gojës por e lëmë të lirë, kurse zërin e nxjerrim edhe nga goja edhe nga hunda.

Vendimi për *Ihfanë*: *Ihfa*-ja është **vaxhib (e domosdoshme)**, pra të gjithë imamët e leximit të Kur'anit janë të një mendimi se *ihfa*-ja duhet të shqiptohet sa herë që pas *tenvinit* ose *nunit sakin* të vijë njëra prej 15 shkronjave të *ihfasë*.

Kohëzgjatja e *ihfasë*: *Ihfaja* do të mbahet e zgjatet një *elif mikdari*, pra sa leximi i një shkronje e gjysmë.

Llojet e *ihfasë*:

1. *Ihfaja e bashkëtingëllores*:

a. *Ihfaja gjuhore* (): Është *ihfaja* e cila shqiptohet kur pas *tenvinit* ose *nunit sakin* vjen njëra prej 15 shkronjave të *ihfasë* që i përmendëm më lart.

P. sh.: ().

b. *Ihfaja buzore* (): Është *ihfaja* që shqiptohet kur pas *mimit sakin*

() vjen shkronja *b* (). P.sh.:

()

2. *Ihfaja e zanores*: Është *ihfaja* e cila shqiptohet kur zanoren e lexojmë me 2/3 e zërit. Ndryshe quhet edhe *ihtilas* (). P.sh. e këtillë është *ihfaja* që

bëhet te zanorja e *nunit* të parë e këtij ajeti: (), (originali është:).

B. IDH'HARI ()

Idh'har do të thotë: të sqarosh, të nxjerrësh në shesh diçka. Si term i texhvidit përkufizohet kështu:

(:)

“*Idh'hari është ndarje duke i larguar dy shkronja prej njëra-tjetrës*”.

Këtu *tenvini* dhe *nuni sakin* lexohen qartë e hapur pa mos u shndërruar në *ihfa* apo *idgam*. Pra, pas leximit normal të *tenvinit* e të *nunit sakin* kalohet në shkronjën vijuese.

Idh'hari bëhet kur pas *tenvinit* ose *nunit sakin* vjen njëra prej 6 shkronjave të *idh'harit*. Ato janë: (, , , , ,). P. sh.

Vendimi për *idh'harin*: Për katër shkronja të *idh'harit* (, , ,), të gjithë imamët e leximit të Kur'anit janë të një mendimi, andaj shqiptimi i *idh'harit* te këto shkronja është **vaxhib**. Sipas Ebu Xha'ferit, shkronjat (dhe) janë *shkronja të ihfasë* e jo të *idh'harit*, andaj shqiptimi i *idh'harit* te këto shkronja nuk është *vaxhib*, porse i lejuar, pra mund të shqiptohen ose me *ihfa* ose me *idh'har*.

Duhet patur kujdes që gjatë *idh'harit* të mos kalojmë në *sekte**.

Llojet e *idh'harit*:

1. *Idh'hari gjuhor* (): Është *idh'hari* i cili bëhet, siç thamë më lart, kur pas *tenvinit* ose *nunit sakin* vjen njëra prej 6 shkronjave të *idh'harit*. P.sh. :

().

2. *Idh'hari buzor* (): Është *idh'hari* që bëhet kur pas *mimit sakin*

() vjen çfarëdo një shkronjë përveç shkronjave *b* () dhe *m* (). P.sh. :

().

* Për *sekten* shih f. 35-36!

3. *Idh'haru kamerijje* (): Është *idh'hari* i cili bëhet kur pas *lamu ta'rifit* () vjen njëra prej *shkronjave kamerijje*, të cilat janë:

(, , , , , , , , , , , , , ,).

P. sh.: (-).

4. *Idh'haru kelimeti'l-vahideh* (). Është *idh'hari* që bëhet brenda një fjale të vetme, si p.sh. : (- - -). Pra, këtu nuk kemi ndonjë shkrirje apo *ihfa* të *nunit sakin*, porse ai lexohet qartë, pra bëhet *idh'har*.

C. **IDGAMI** ()

Idgam do të thotë shkrirje ose ngjitje e një shkronje në një tjetër.

Idgami ndahet më dysh: *idgam mea'l-gunneh* dhe *idgam bila gunneh*.

1. **Idgami mea'l-gunneh** ()

Idgam mea'l-gunneh bëhet kur pas *tenvinit* ose *nunit sakin* vjen njëra prej këtyre 4 shkronjave: (, , ,). P. sh.:

().

Te të gjitha këto raste *nuni sakin* ose *tenvini* lexohen ndër hundë, pa mos i lexuar qartë po edhe pa mos i shkrirë tërësisht në shkronjat vijuese.

Vendimi për idgamin mea'l-gunneh: Të gjithë imamët e leximit të Kur'anit kanë bërë *idgam mea'l-gunneh* kur pas *tenvinit* ose *nunit sakin* ka ardhur shkronja *m* () ose *n* (), andaj shqiptimi i *idgemit mea'l-gunneh* është **vaxhib** vetëm te këto dy shkronja.

P. sh.: ().

Kurse Halefi, raviu i parë i Imam Hamzës, kur pas *tenvinit* ose *nunit sakin* ka ardhur shkronja *v* () ose *j* (), këto i ka lexuar me *idgam bila gunneh*, pra i

Siç shihet nga shembujt e mësipërm, te *idgami bila gunneh* kemi një shkrirje të plotë të *tenvinit* apo *nunit sakin* në shkronjën *l* ose *r*.

Idgami bila gunneh bëhet te dy fjalë të ndryshme, e jo në një.

Vendimi i *idgamit bila gunneh*: Të gjithë imamët e leximit të Kur'anit, *tenvinin* dhe *nunit sakin* që vijnë para shkronjave *l* ose *r* e kanë lexuar pa *gunneh* (ndërhundë). Pra, leximi i këtillë është **vaxhib**.

Idgami bila gunneh nuk zgjatet, por lexohet shkurtë.

Ç. IKLABI ()

Iklabi bëhet atëherë kur pas *tenvinit* ose *nunit sakin* vjen shkronja *b* (). Njëri prej përkufizimeve të tij në shkencën e texhvidit është edhe ky:

.

:

“*Iklabi është shndërrimi i plotë i tenvinit ose nunit sakin në shkronjën m* ()
dhe *ihfaja e saj (m) me gunneh para se të kalojmë në shkronjën b* ().

Pra, fillimisht *tenvini* ose *nuni sakin* shndërrohen në *m*. Pastaj, kjo *m* fshehet duke e lexuar me *gunneh* (ndërhundë), e vetëm pastaj kalojmë në shkronjën *b*. Shembuj:

$$= \quad = \quad =$$

$$=$$

Vendimi për *iklabin*: bërja e *iklabit* është **vaxhib**, sepse të gjithë imamët e leximit të Kur'anit kanë qenë të një mendimi sa i përket leximit të *tenvinit* ose *nunit sakin* me *iklab* kur këto vijnë para shkronjës *b*.

Kohëzgjatja e *iklabit*: është një *elif mikdari e gjysmë* (1,5), pra leximi i *iklabit* mbahet e zgjatet sa me i lexuar dy shkronja.

III. RREGULLAT E MIMIT SAKIN

()

Shkronja *m* e pavokalizuar (pra me sukun, $\overset{\circ}{\text{م}}$), varësisht prej shkronjës që vjen pas saj, lexohet në një rën nga këto tri mënyra:

1. Idgam mithlejn ma'al-gunneh () [Shih më poshtë më gjerësisht]: kur pas *mimit sakin* ($\overset{\circ}{\text{م}}$) vjen një *mim* i vokalizuar (, ose), pra (, ,). Kështu lexohet duke u mbajtur e zgjatur një *elif miktari e gjysmë* (1, 5). Shembuj:

= =

2. Ihfau shefevijj (): kur pas *mimit sakin* vjen shkronja *b* e vokalizuar (, ,). Edhe kjo zgjatet një *elif miktari e gjysmë*. Shembuj:

3. Idh'haru shefevijj (): Është *idh'hari* që bëhet kur pas *mimit sakin* () vjen çfarëdo një shkronjë përveç shkronjave *b* () dhe *m* ().

P. sh. :

Kjo lexohet qartë e hapur pa ndonjë shkrirje e pa u zgjatur.

IV. RREGULLAT E SHKRONJËS *R* (RA)

()

Shkronja *r* () në gjuhën arabe ka një veti krejt tjetër prej shkronjave të tjera.

Përpos shkronjës *l* (), të gjitha shkronjat e tjera lexohen ose hollë ose trashë, kurse shkronja *r* në disa raste lexohet hollë, në disa trashë e në disa të tjera edhe hollë edhe trashë.

Sipas transmetimit të Hafsit që e bën nga imami Asim (imami ynë në leximin e Kur'anit), lidhur me mënyrën e leximit të shkronjës *r*, vlejné rregullat si më poshtë:

A) Rastet kur shkronja *r* duhet lexuar trashë*:

1. Kur shkronja *r* është me vokalin *e* ose *u*, (ose). P. sh.:

2. Kur shkronja *r* është e pavokalizuar, ndërsa shkronja para saj ka vokalin *e* ose *u*, (). P. sh.:

3. Kur shkronja *r* është e pavokalizuar, shkronja para saj gjithashtu e pavokalizuar, kurse shkronja para këtyre me vokalin *e* ose *u*, ().

P. sh.:

4. Kur shkronja *r* është e pavokalizuar dhe para saj ka një kesrah () të përkohshme. Pra, kur shkronja *r* është e pavokalizuar, para saj ndodhet hemzeja lidhëse (^ل), kurse para kësaj ndodhet shkronja me kesrah të përkohshme, atëherë shkronja *r* lexohet trashë, (). P. sh. :

5. Kur shkronja *r* është e pavokalizuar, shkronja para saj me vokalin *i*, kurse shkronja pas saj është prej shtatë shkronjave të *isti'lasë* dhe me vokalin *e*,

* Kur shkronja *r* ka vokalin *e*, nuk lexohet *re*, por *ra*. Përjashtim bën fjala (Hud: 41), ku *r*-ja lexohet hollë (mexhreeha) e jo trashë (mexhraaha).

(). Shkronjat e *isti'lasë* janë: (, , , , ,).

P. sh.:

B) Rastet kur shkronja *r* duhet lexuar hollë:

1. Kur shkronja *r* është me vokalin *i*, (). P. sh. :
2. Kur shkronja *r* është e pavokalizuar, kurse shkronja para saj bart vokalin *i*, (). P. sh. :
3. Kur shkronja *r* është e pavokalizuar, shkronja para saj gjithashtu e pavokalizuar, kurse shkronja para këtyre bart vokalin *i*, ().

P. sh.:

4. Kur shkronja *r* është e pavokalizuar dhe para saj gjendet *harfi lini j* (), (). P. sh. :

C) Rastet kur shkronja *r* në të njëjtën kohë mund të lexohet edhe trashë edhe hollë:

Ka tri raste kur shkronja *r* mund të lexohet edhe trashë edhe hollë, dhe lexuesi mund të zgjedhë se në cilën mënyrë do ta lexojë:

1. Kur shkronja *r* është e pavokalizuar, para saj gjendet shkronja *s* () ose *t* () të pavokalizuar dhe para tyre gjendet një shkronjë me vokalin *i*, (ose). P. sh. :
2. Kur shkronja *r* për shkak të pozitës për t'u ndalur që ka mund të lexohet trashë, kurse për shkak të bazës së saj mund të lexohet hollë. P. sh. :

Sqarim:

a. Në rastet e mësipërme, meqë shkronja *r* është pa vokal, shkronja para saj gjithashtu pa vokal, kurse shkronja para këtyre ka vokalin *e* – sipas kësaj pozite që ka – shkronja *r* mund të lexohet trashë.

b. Baza e këtyre fjalëve është: _____, mirëpo shkronja e fundit () është e fshehur. Prandaj, për të dhënë shenjë në këtë () origjinale, shkronja *r* mund të lexohet hollë.

3. Kur shkronja *r* nuk ka vokal, shkronja para saj ka vokalin *i*, kurse shkronja pas saj ka vokalin *i* dhe është prej shkronjave të *isti'lasë*, atëherë shkronja *r* mund të lexohet edhe trashë edhe hollë, (). P. sh. : _____.

Ç) Rregullat lidhur me shkronjën *r* të përforcuar ()

Në qoftë se në një fjalë të vetme ndodhet shkronja e përforcuar *r* (), atëherë *r*-ja e parë lexohet sipas pozitës që ka *r*-ja e dytë. Nëse e dyta duhet të lexohet trashë, atëherë edhe e para lexohet trashë, nëse ajo duhet të lexohet hollë, edhe e para lexohet hollë. P. sh. :

1. _____ - lexohet trashë, ngase *r*-ja e dytë bart vokalin *u*. Baza e saj është ().

2. _____ - lexohet hollë, ngase *r*-ja e dytë bart vokalin *i*. Baza e saj është ().

V. KALKALEJA ()

Përkufizimi i *kalkales* në shkencën e texhvidit është:

:

„*Kalkaleja është pëshpëritja e artikulimit derisa të dëgjohet një zë i fuqishëm*“.

Rregullat e *kalkales*:

1. *Kalkaleja* bëhet kur njëra prej *shkronjave të kalkales* gjendet pa vokal në mes ose në fund të fjalës (qoftë për shkak të formës bazore, qoftë për shkak të ndaljes). *Shkronjat e kalkales* janë 5, të përfshira në togfjalëshin ():

Shembuj:

2. Në qoftë se *shkronja e kalkales* është me *teshdid* (e përforcuar), atëherë, në rast të ndalimit, pas shqiptimit të *teshdidit* bëhet edhe *kalkaleja*, pra shqiptohen të dy shkronjat e *kalkales* (e para duke u lexuar me *sukun*, e dyta duke u bërë *kalkale*).

P. sh. : () () .

Në rast të kalimit, pra të leximit të lidhur me fjalën pasuese, atëherë *shkronja e kalkales* lexohet normalisht si çdo shkronjë tjetër e përforcuar pa bërë *kalkale*.

P. sh. : .

3. Në qoftë se në një vend gjendet edhe *idgami* edhe *kalkaleja*, atëherë braktiset *kalkaleja* dhe bëhet vetëm *idgami*. P. sh.:

() , () , ()

Vendimi i *kalkales*: të gjithë imamët e leximit të Kur'anit kanë bërë *kalkale*, prandaj bërja e saj është **vaxhib**.

Disa çështje që duhen patur parasysh te *kalkaleja*:

1. Kur ta shqiptojmë *kalkalen*, zërin e saj duhet ta theksojmë fuqishëm sa ta dëgjojë pesoni që e kemi afër.

2. Kur ta shqiptojmë *kalkalen*, duhet patur kujdes që atë të mos e lexojmë sikur me *teshdid*. P. sh. fjalën () ta lexojmë sikur ().
3. *Kalkalen* nuk duhet bërë lehtë, me qëllim që *shkronjën e kalkales* të mos e shqiptojmë me vokal. P. sh. fjalën () ta lexojmë sikur ().
4. *Kalkalen* nuk duhet shqiptuar edhe aq fuqishëm, sa të duket kinse pas *shkronjës së kalkales* të kishte një *hemze* pa vokal. P. sh. fjalën () ta lexojmë sikur ().

VI. SHQIPTIMI I FJALËS “ALL-LLAH”

()

Mirëfilli dihet se shkronja *l* (), në fakt është shkronjë e butë dhe lexohet hollë.

Ndërkaq kur ajo gjendet në emrin „All-llah“ (), lexohet në dy mënyra:

1. Nëse shkronja para fjalës „All-llah“ bart vokalin *e* ose *u*, atëherë shkronja *l* e emrit „All-llah“ lexohet trashë, gjegjësisht sikur *ll* e gjuhës shqipe.

P. sh. : (‘All-llahu’) (‘Nasrull-llahi’)

2. Nëse shkronja para fjalës „All-llah“ bart vokalin *i*, atëherë shkronja *l* e emrit „All-llah“ lexohet hollë, gjegjësisht sikur *l* e gjuhës shqipe.

P. sh. : (‘lil-ahi’) (‘bil-lahi’)

E njëjta rregull vlen edhe për fjalën (). Nëse shkronja para kësaj ka vokalin *e* ose *u*, atëherë shkronja *l* e kësaj fjale do të lexohet *ll*, e nëse ajo ka vokalin *i*, atëherë kjo do të lexohet *l*. P. sh. :

- ‘ve idh kalll-llahumme’ - ‘All-llahumme’

- ‘kulil-lahumme’.

VII. MEDDI DHE RREGULLAT E TIJ

()

Përkufizimi. Fjala *medd* (-), në aspektin etimologjik do të thotë ‘të zgjatësh’, ‘të shtosh’, kurse si term i texhvidit do të thotë: ‘zgjatje e zërit me anë të njërës prej *shkronjave të meddit* ose të *linit*’. E kundërta e *meddit* është *kasri* (-).

Shkronjat e meddit janë:

1. *V*-ja (): kjo shkronjë bëhet *shkronjë e meddit* kur vetë është pa vokal (), kurse shkronja para saj ka vokalin *u*. Në këtë rast shkronja *v* shërben për ta zgjatur vokalin *u* që është para saj. P. sh. :

(tuubuu)

(kuuluu)

(euudhu)

2. *J*-ja (): kjo shkronjë bëhet *shkronjë e meddit* kur vetë është pa vokal (), kurse shkronja para saj ka vokalin *i*. Në këtë rast shkronja *j* shërben për ta zgjatur vokalin *i* që është para saj. P. sh. :

(kiile)

(siika)

(el-ledhii)

3. Elifi (): gjithnjë është një shkronjë pa vokal. Kur para saj qëndron shkronja me vokalin *e*, atëherë kjo bëhet *shkronjë meddi* dhe vokalin para saj e zgjat në *aa*. P. sh.:

(kaale)

(kaane)

(idhaa)

Duke qenë specifike vetëm për shkrimin e Mus’hafit (Kur’anit), *elifat* që ndodhen në fund të disa fjalëve, janë shkruar me *v* ose *j*.

P. sh.:

Shkaqet e meddit (). *Shkak i meddit* quhet shkaku i cili kërkon shtimin (zgjatjen) përtej *meddit aslij* (*meddit tabij*). Këto shkaqe janë dy: *hemzeja* () dhe *sukuni* ().

1. *Hemzeja* (,) është njëra prej shkronjave bazë të gjuhës arabe. Kur *hemzeja* vjen pas ndonjërës prej *shkronjave të meddit*, atëherë bëhet *shkak i meddit* dhe shkronjën para saj e zgjat më tepër se një *elif miktari*.

P. sh. : - - -

2. *Sukuni* () do të thotë mungesë e zanores (vokalit). Një shkronje që nuk bart ndonjë zanore (vokal ose *hareke*) i vëndohet shenja e *xhezmit* () dhe kjo shkronjë në këtë gjendje quhet *sakin*. *Sukuni* ndahet në dy pjesë:

a. *Sukunu lazim* (): është *sukuni* i cili mbetet i tillë e nuk ndryshon edhe kur ndalemi në të po edhe kur kalojmë në fjalën pasuese.

P. sh. : () ()

b. *Sukunu arid* (): është *sukuni* i cili kur ndalemi tek ai duket e shqiptohet, e kur të kalojmë në fjalën pasuese atëherë ai zhduket, gjegjësisht është *sukuni* i cili paraqitet vetëm me rastin e ndaljes. P. sh. :

() () ()

Ndarja e meddit: Kryesisht ndahet në dy pjesë: *aslij* dhe *fer'ij*.

1. *Meddi aslij* (): është *meddi* i cili formohet me njëren prej *shkronjave të meddit* dhe që nuk mbështetet në ndonjë *shkak* tjetër të *meddit*. Ndryshe ky quhet edhe *meddi tabi'ij* (). Shih më poshtë!

2. *Meddi fer'ij* (): është *meddi* i cili paraqitet si pasojë e ndonjë *shkaku të meddit* i cili shkakton shtimin, zgjatjen përtej *meddit aslij*. Ky lloj i *meddit* ndahet në 5 pjesë: *muttasil*, *munfasil*, *lazim*, *arid* dhe *liin*.

Tani t'i shohim me radhë të gjitha këto lloje të *meddit* (zgjatjes)!

A) **MEDDI TABI'IJ (ZGJATJA E NATYRSHME)**

()

Meddi tabi'ij bëhet kur në një fjalë ndodhet ndonjëra prej *shkronjave të meddit* (), por që nuk ndodhet asnjëri prej *shkaqeve të meddit* (*hemzeja* apo *sukuni*).

P. sh. : - nuuhijhaa - ebedaa .

Te shembulli () kemi *shkronjë të meddit* v-në () e cila e zgjat shkronjën *n* me vokalin *u* (), kemi shkronjën *j* () e cila e zgjat shkronjën *h* me vokalin *i* () dhe kemi shkronjën *elif* () e cila e zgjat shkronjën *h* me vokalin *e* (ﷲ). Meqë mbas këtyre *shkronjave të meddit* nuk ndodhet asnjë *shkak i meddit*, atëherë këtu realizohet *meddi tabi'ij*.

Edhe pse te disa fjalë *shkronja e meddit* nuk shihet, pra nuk është e shkruar, përsëri ato fjalë lexohen me zgjatje sikur të kishin *meddin tabi'ij*. Në këto raste *shkronja e meddit* është e fshehur dhe supozohet se në fakt ekziston – *harfi medd takdirij*.

P. sh. : - lehuu - bihi - aamene

Kohëzgjatja e *meddit tabi'ij* është sa një *elif mikdari*. ('Një elif mikdari' do të thotë ta zgjatësh zërin aq sa të lexosh dy zanore – afërsisht sa një sekondë, gjegjësisht sa të thuhet fjala 'elif' ose sa të ngrihet e lëshohet gisht i dorës). Nuk lejohet leximi më i shkurtër ose më i gjatë i *meddit tabi'ij*, d. m. th. është **vaxhib** zgjatja e paraparë për të.

B) MEDDI MUTTASIL (ZGJATJA E NGJITUR)

()

Meddi muttasil bëhet kur, në një fjalë të vetme, pas ndonjëres prej *shkronjave të meddit* () vjen ngjitas *hemzeja* () si *shkak i meddit*.

P. sh. : - jeshaa'u - xhii'e - suu'e

Te shembulli () *shkronja e meddit* që është *elifi* (), e zgjat shkronjën *sh* (). Menjëherë pas saj ka ardhur *hemzeja* dhe meqë të dyja gjenden në një fjalë, pranë njëra-tjetrës, formojnë *meddin muttasil* (zgjatjen e ngjitur, e lidhur).

Vendimi për *meddin muttasil* shqyrtohet në dy pozita.

1. Të gjithë imamët e leximit të Kur'anit janë të një mendimi se *meddi muttasil* duhet zgjatur më tepër se *meddi tabi'ij* dhe ky vendim është **vaxhib**.

2. Imamët e leximit të Kur'anit nuk janë të një mendjeje sa i përket sasisë se sa duhet zgjatur *meddi muttasil*. Koha sa duhet zgjatur ajo është **xhaiz** (e lejueshme) prej 1 deri më 4 elifa mbi *meddin tabi'ij*. Sipas imamit tonë, Asimit, *meddi muttasil* lexohet duke i shtuar *meddit tabi'ij* 3 elifa, pra gjithsejt 4 *elif mikdari*.

C) MEDDI MUNFASIL (ZGJATJA E NDARË)

()

Meddi munfasil bëhet kur njëra prej *shkronjave të meddit* vjen në fund të fjalës, kurse në fillim të fjalës vijuese vjen *hemzeja* si *shkak i meddit*.

P. sh. :

Te shembulli (), është elifi si *shkronjë e meddit* i cili e zgjat *shkronjën j* të vokalizuar me *e*, kurse në fillim të fjalës () ndodhet *hemzeja* si *shkak i meddit* dhe të dyja këto, edhe elifi edhe *hemzeja* ndodhen pranë njëra-tjetrës por në fjalë të ndryshme e jo në një fjalë të vetme, prandaj edhe kemi realizimin e *meddi munfasilit*.

Në disa raste të *meddi munfasilit*, *shkronja e meddit* nuk është e shkruar, por ajo supozohet të jetë prezente, prandaj edhe këtu kemi *meddi munfasil*.

P. sh.: () () () ()

Te dy shembujt e parë kemi *shkronjën e* supozuar të *meddit* (), kurse te dy të fundit *shkronjën e* supozuar të *meddit* (), të cilat e zgjasin *shkronjën h*.

Meqë *meddi munfasili* bëhet me ardhjen e dy fjalëve pranë njëra-tjetrës, atëherë duhet që këto dy fjalë të lidhen me njëra-tjetrën. Në qoftë se ndalemi te fjala e parë e cila ka *shkronjën e meddit* dhe nuk kalojmë te fjala tjetër, atëherë këtu kemi vetëm *meddi tabi'ij*. Ta marrim për shembull fjalën (). Nëse detyrohemi të ndalemi, për shkak të mungesës së frymës gjatë leximit, te fjala (), atëherë këtë fjalë e zgjatim sa *meddi tabi'ij* dhe ndalemi.

Vendimi për *meddin munfasil*: imamët e leximit të Kur'anit nuk janë të një mendimi për sa i përket asaj se duhet apo nuk duhet zgjatur *meddi munfasili*, po edhe në qoftë se zgjatet sa duhet zgjatur. Do të thotë se vendimi për këtë është **xhaiz (i lejueshëm)**, mund ta zgjatim po mund edhe të mos e zgjatim fare. Në

qoftë se e zgjatim mund ta bëjmë këtë prej 1 deri në 4 *elif mikdari*. Sipas leximit të imamit Asim, *meddi munfasil* zgjatet gjithsejt 4 *elif mikdari* (1+3).

Ç) **MEDDI LAZIM (ZGJATJA E DOMOSDOSHME)**

()

Meddi lazim bëhet kur në një fjalë të vetme vijnë pranë njëra-tjetrës njëra prej shkronjave të *meddit* () dhe *sukunu lazimi* () që është prej *shkaqeve të meddit* (shih më lart lidhur me *shkaqet e meddit!*).

P. sh. :

Ndarja e *meddit lazim*:

Meddi lazim ndahet në 4 pjesë dhe kjo ndarje është bërë në bazë të asaj nëse *meddi lazim* bëhet në fjalë apo në shkronjë dhe në bazë të asaj nëse fjala ose shkronja është me *teshdid* () ose pa të.

1. *Meddi lazim kelimei muthekkaleh* (): do të thotë ‘zgjatje e domosdoshme e fjalës së rëndë’. Bëhet kur pas njërës prej *shkronjave të meddit* vjen *sukunu lazimi* si shkak i *meddit* por i përforcuar, me *teshdid*.

P. sh. :

Te shembulli (), është elifi si *shkronjë e meddit* e cila e zgjat shkronjën *h* (). Pas kësaj vjen shkronja *k* me *teshdid* () dhe meqë të dyja ndodhen pranë njëra-tjetrës në një fjalë të vetme, këtu realizohet *meddi lazim*.

Në qoftë se shkronja e *meddit* dhe *sukuni* ndodhen pranë njëra-tjetrës por në fjalë të ndryshme, atëherë nuk kemi *meddi lazim*. P. sh. :

2. *Meddi lazim kelimei muhaffefeh* (): do të thotë ‘zgjatje e domosdoshme e fjalës së lehtë’. Bëhet kur pas *shkronjës së meddit* vjen *sukunu lazimi* si shkak i *meddit* me *xhezëm* (). P. sh. : .

Te ky shembull, ajo që e zgjat elifin e parë është një elif i supozuar e që nuk shkruhet (=), prandaj edhe lexohet ‘aa’ (). Pas këtij elifi vjen shkronja *l* me *xhezëm* () dhe meqë të dyja gjenden në një fjalë të vetme, këtu realizohet *meddi lazim*.

3. *Meddi lazim harfi muthekkal* (): do të thotë ‘zgjatje e domosdoshme e shkronjës së rëndë’. Bëhet kur pas *shkronjës së meddit* vjen *sukuni lazim* si shkak i *meddit*, por me *teshdid*.

Ky lloj i *meddit lazim* ndodhet vetëm te shkronjat e quajtura ‘hurufu’l-mukatta’ah’ () të cilat ndodhen në fillim të disa sureve të Kur’anit fisnik. P. sh.:

Shembulli (), shqiptohet kështu (), kurse duhet lexuar kështu (). Këtu elifi si *shkronjë e meddit* e zgjat shkronjën *l* () dhe menjëherë mbas saj ka ardhur shkronja *m* me *teshdid* (). Edhe shembujt e tjerë janë të këtillë:

— ‘ —

4. *Meddi lazim harfi muhaffef* (): do të thotë ‘zgjatje e domosdoshme e shkronjës së lehtë’. Bëhet kur pas *shkronjës së meddit* vjen *sukunu lazimi* si shkak i *meddit*, por me *xhezëm* (). Edhe ky lloj i *meddit lazim* vjen te të ashtuquajturat “hurufu’l-mukatta’ah”. P. sh. :

Shembulli () shqiptohet kështu (), kurse duhet lexuar kështu (). Te pjesa () është *shkronja e meddit j* () ajo që e zgjat *m*-në e parë, kurse pas saj vjen shkronja *m* me *xhezëm* (). Këtu *shkronjë e lehtë* është *m*-ja e dytë. E njëjta vlen edhe te shembujt e tjerë:

— —

Vendimi për *meddin lazim*: të gjithë imamët e leximit të Kur'anit janë të një mendimi se *meddi lazim* duhet zgjatur edhe atë 3 elifa mbi *meddin tabi'ij*, gjegjësisht të zgjatet gjithsejt 4 elif mikdari.

D) *MEDDI ARID (ZGJATJA JO E PËRHERSHME)*

()

Meddi aridi bëhet kur pas *shkronjës së meddit* vjen *sukunu aridi* si shkak i *meddit* dhe të dyja këto ndodhen pranë njëra-tjetrës në një fjalë të vetme.

P. sh. : () () ()

Më lart përmendëm se *sukunu aridi* paraqitet kur ndalemi në shkronjën e fundit të ndonjë fjale, e kur të lidhemi me fjalën vijuese pa u ndalur tek ajo atëherë ajo ngrihet e zhduket. Te shembulli () , vokali i shkronjës së fundit, *n-së* është *e*. Po qe se ndalemi te kjo shkronjë, atëherë shkronja *n* nuk do të lexohet me vokalin *e* (pra, *ne-*), porse me *sukun* (). Do të thotë që shkronjës *n* i japim një *sukun jo të përherëshëm*. Prandaj, ky *medd* quhet *meddi arid* (*medd jo i përherëshëm*). Po qe se këtë fjalë e lidhim me fjalën që vjen pas saj, kësaj radhe do të ngrihet *sukuni* () prej shkronjës *n* dhe ajo do të lexohet me vokalin bazë që e ka e që në këtë rast është vokali *e*, pra sërish do të lexohet *ne*. E njëjta vlen edhe me shembujt e tjerë.

Vendimi për *meddin arid*: imamët e leximit të Kur'anit, këtë *medd* e kanë lexuar dhe zgjatur në disa mënyra, prandaj vendimi është **xhaiz (i lejueshëm)**, pra mund të lexohet në ndonjërin prej mënyrave si më poshtë:

1. Po qe se vokali bazë i shkronjës së lexuar me *sukunu arid* është *e*, është e lejueshme që ky *medd* të lexohet në këto tri mënyra: ()

- a) *Tuul* (gjatë) – 4 elif mikdari,
- b) *Tevassut* (mesatare) – 2-3 elif mikdari,
- c) *Kasr* (shkurtë) – 1 elif mikdari.

2. Po qe se vokali bazë i shkronjës së lexuar me *sukunu arid* është *i*, është e lejueshme që ky *medd* të lexohet në këto katër mënyra:

()

- a) *Tuul*,
 b) *Tevassut*,
 c) *Kasr*,
 ç) *Kasr me revm*¹.

3. Po qe se vokali bazë i shkronjës së lexuar me *sukunu arid* është *u*, është e lejueshme që ky *medd* të lexohet në këto shtatë mënyra: ().

- a) *Tuul*,
 b) *Tevassut*,
 c) *Kasr*,
 ç) *Tuul me ishmam*²,
 d) *Tevassut me ishmam*,
 dh) *Kasr me ishmam*,
 e) *Kasr me revm*.

DH) MEDDI LIIN (ZGJATJA E BUTË)

()

Meddi liini bëhet kur pas *shkronjës së liinit* vjen *sukuni* si *shkak i liinit* dhe kur që të dyja këto gjenden në një fjalë të vetme. *Shkronja e liinit* do të thotë ‘shkronja e butë’ dhe bëhet kur shkronja *v* dhe *j* janë me *sukun*, kurse shkronja para tyre është me vokalin *e* (,).

P. sh. :

Vendimi për *meddi liinin*: shqyrtohet në dy pozita:

a) Nëse pas *shkronjës së liinit* vjen *sukunu lazimi*, atëherë është **e lejueshme** që këtë ta lexojmë në dy mënyra: *Tuul* dhe *tevasut*.

¹ *Revmi* në texhvid definohet kështu: () ‘Lexim i vokalit-zanores me një zë të ulët’. Pra, *revm* do të thotë lexim i vokalit të shkronjës së fundit ku ndalemi, me një fuqi të 1/3 së zërit. *Revmi* bëhet te vokalet *i* dhe *u*. Arsyeja e *revmit* është për t’i bërë me dije njeriut që është i verbër se çfarë vokali ka shkronja e fundit e fjalës tek e cila jemi ndalur.

² *Ishmami* () është ‘mbledhje e buzëve përpara për të treguar në vokalin *u* që vjen pas *sukunit*’. Pra, *ishmami* nënkupton mbledhjen (tkurrjen) e buzëve duke i nxjerrë përpara për të sinjalizuar vokalin *u* pa nxjerrë ndonjë zë dhe pasi ta kemi lexuar me *sukun* shkronjën e cila është në fund të fjalës. Në këtë rast buzët do të marrin pozitën sikur ta shqiptojmë vokalin *u* ose shkronjën *v*. *Ishmami* bëhet vetëm te vokali *u*. Shërben për t’i bërë me dije njeriut të shurdhër se vokali i shkronjës së fundit të fjalës është *u*. (Më tepër për këto duhet mësuar nga ekspertët e shkencës së texhvidit).

b) Nëse pas *shkronjës së liinit* vjen *sukunu aridi*, atëherë trajtohet e lexohet sikurse *meddi aridi*: Nëse vokali i shkronjës në të cilën ndodhet *sukunu aridi* është *e*, mund të lexohet në tri mënyra, nëse është *i* mund të lexohet në katër mënyra, e nëse është *u* mund të lexohet në shtatë mënyra.*

Siç pamë më lart, kohëzgjatja e *meddi liinit* ndryshon nga lloji i *sukunit*. Sipas kësaj:

1. Nëse *sukuni* është *sukunu lazim*, atëherë është e lejuar të lexohet në dy mënyra:

a) *Tuul* (3 elif mikdari),

b) *Tevassut* (2 elif mikdari)

Në Kur'anin fisnik kësij lloji të *meddi liinit* haset në dy vende: Në fillim të sures Merjem (), shprehja () dhe në fillim të sures Shu'ara (), shprehja (). Këto shprehjet () është parapëlqyer të lexohen me *tuul*.

2. Nëse *sukuni* është *sukunu arid*, atëherë, varësisht prej vokalit që ka shkronja në të cilën gjendet *sukunu aridi*, është e lejuar të lexohet në këto shtatë mënyra:

a) Nëse vokali bazë i shkronjës në të cilën ndodhet *sukunu aridi* është *e*, p.sh. (,), mund të lexohet në tri mënyra:

aa. *Tuul* (3 elif mikdari),

ab. *Tevassut* (2 elif mikdari),

ac. *Kasr* (1 elif mikdari ose aspak).

b) Nëse vokali bazë i shkronjës në të cilën ndodhet *sukunu aridi* është *i*, p. sh. (,), mund të lexohet në katër mënyra:

ba. *Tuul*,

bc. *Kasr*,

bb. *Tevassut*,

bç. *Kasr* me *revm*.

c) Nëse vokali bazë i shkronjës në të cilën ndodhet *sukunu aridi* është *u*, p. sh. (,), mund të lexohet në shtatë mënyra:

ca. *Tuul*,

cd. *Tevassut* me *ishmam*,

cb. *Tevassut*,

cdh. *Kasr* me *ishmam*,

cc. *Kasr*,

ce. *Kasr* me *revm*.

cç. *Tuul* me *ishmam*,

* Shih më lart te *meddi aridi*!

Dallimet midis *meddi liinit* dhe *meddeve* të tjera:

1. Te *meddi liini*, *meddi* – pra, procesi i zgjatjes – bëhet mbi *shkronjën e liinit*. Kurse te *meddet* e tjera, bëhet sipas vokalit të shkronjës e cila ndodhet para *shkronjës së meddit*.
2. Te *meddi liini*, masat e zgjatjes janë më të shkurtëra se te *meddet* e tjera. Te *meddet* tjera, *tuuli* është 4-5 elifa (sipas leximit të Asimit 4 elifa), *tevassuti* është 2-3 elifa, kurse *kasri* është 1 elif. Së këndejmi, te *meddi liini*, *tuuli* është 3 elifa, *tevassuti* është 2 elifa, kurse *kasri* është 1 elif ose aspak nuk zgjatet.

VIII. IDGAMI DHE RREGULLAT E TIJ

()

Definicioni i *idgamit* në shkencën e texhvidit është:

(:)

“*Idgam* do të thotë hyrja ose shkrirja e njërës prej dy shkronjave të njëjta, të të njëjtit lloj, ose të përafërta në tjetrën”.

Pjesët përbërëse të *idgamit*:

1. *Mudgami* (): quhet shkronja e parë me *sukun* e cila do të shkrihet në të dytën.

2. *Mudgamun fih* (): quhet shkronja e dytë në të cilën shkrihet e para me *sukun*.

Shembull: (). Këtu, *mudgam* është shkronja *l* me *sukun* (), kurse *mudgamun fih* është shkronja *l* me vokalin *e* ().

Kushtet e *idgamit*:

Që të mund një shkronjë të shkrihet në tjetrën që vjen pas saj, duhen plotësuar këto kushte:

1. Shkronjat që do të shkrihen duhet të jenë të njëjta (*mutemathil*), të të njëjtit lloj (*mutexhanis*), ose të përafërta (*mutekarib*).

2. *Mudgami* dhe *mudgamun fihi* duhet të jenë pranë njëri-tjetrit dhe në mes tyre të mos hyjë ndonjë shkronjë tjetër.

3. *Mudgami* duhet të jetë *sakin*, kurse *mudgamun fihi* duhet të jetë i vokalizuar. Në shembujt më poshtë nuk kemi *idgam* (shkrirje), ngase nuk plotësohet ky kushti i tretë:

4. *Mudgami* nuk duhet të jetë shkronjë e meddit. P. sh.:

— — — — —

Te këto shembuj nuk mund të bëhet *idgam*, sepse te dy shembujt e parë kemi shkronjën *j* si *shkronjë të meddit*, kurse te dy të fundit shkronjën *v* si *shkronjë të meddit* dhe elifin si të tepërt që bën ndarjen e tyre me çka nuk plotësohet kushti i dytë.

Shkaku i *idgamit*. *Idgami* bëhet për shak të njëjtësisë (*temathul*), ose të njëjlojshmërisë (*texhanus*), ose të përfaqësimit (*tekarub*) që ekziston midis *mudgamit* dhe *mudgamun fihit*.

Llojet e *idgamit* sipas mënyrës së realizimit:

1. *Idgami i plotë* (): quhet *idgami* në të cilin *mudgami* shkrihet tërësisht me gjithë veten dhe vetitë e tij në *mudgamun fihit* dhe të dyja këto lexohen sikur të ishin një shkronjë e vetme e përforcuar me *teshdid*. Shembuj:

() () () ()

2. *Idgami jo i plotë* (): quhet *idgami* në të cilin *mudgami* vetë shkrihet në *mudgamun fihit*, por nuk shkrihen edhe vetitë e tij, pra sado pak e tregojnë veten gjatë leximit. P. sh. :

() ()

Te këta dy shembuj duhet të kishit vërejtur se te format e shkruara brenda kllapave, që është mënyra se si ato lexohen, nuk i kemi shkruar tërësisht shkronjat *t* () dhe *n* (). Ato i kemi lënë pa kurrfarë shenje, që duam të themi se ato gjatë leximit me *idgam* nuk shkrihen tërësisht në shkronjat *t* () dhe *j* () që vijnë pas tyre. Sikur të shkriheshin tërësisht në to, do t'i kishim shkruar në kllapa kështu: (), (). Prandaj edhe quhet *idgam nakis* (*shkrirje jo e plotë*).

Degëzimi i *idgamit* përgjithësisht:

Varësisht prej pozitës së *mudgamit* dhe *mudgamun fihit*, *idgami* ndahet në gjashtë degë:

1. <i>Idgam mea'l-gunneh,</i>	4. <i>Idgam mutexhanisejn,</i>
2. <i>Idgam bila gunneh,</i>	5. <i>Idgam mutekaribejn,</i>
3. <i>Idgam mithlejn,</i>	6. <i>Idgam shemsijje.</i>

Për dy degët e para të *idgamit* (*idgam mea'l-gunneh* dhe *idgam bila gunneh*) kemi folur më lart kur e kemi trajtuar çështjen e *tenvinit* dhe *nunit sakin*. Kurse për llojet e tjera të *idgamit* do të bëjmë fjalë në vazhdim.

A) IDGAMI MITHLEJN ()

Idgami mithlejn bëhet kur dy shkronja të njëjta për nga vetitë dhe artikulimi vijnë njëra pas tjetrës, prej të cilave e para është me *sukun*, kurse e dyta me vokal-zanore. Shembuj:

— — — — — — — —

Siç shihet te shembujt e mësipërm, *idgami mithlejn*, mund të realizohet edhe te dy fjalë të ndryshme, po edhe te një fjalë e vetme.

Idgami mithlejn ndahet në dy pjesë:

1. *Idgami mithlejn mea'l-gunneh* (): bëhet kur pas shkronjës *m* të pavokalizuar vjen një *m* e vokalizuar dhe kur pas shkronjës *n* të pavokalizuar vjen një *n* e vokalizuar. P. sh. :

() — () — — — — —

Kur këta shembuj t'i lexojmë me *idgam*, për ta treguar vetinë e *gunnes* (leximit ndër hundë) të shkronjave *m* dhe *n*, ata duhen zgjatur 1 *elif mikdari* e gjysmë (1.5).

2. *Idgami mithlejn bila gunneh* (): është *idgami* (shkrija) i të gjitha shkronjave të njëjta, përpos shkronjave *m* dhe *n*. P. sh.:

() — () — — — — —

Idgami mithlejn bila gunneh nuk zgjatet.

Siç do të shihet edhe nga shembujt e mëposhtëm, në qoftë se shkronja e parë është *shkronjë e meddit*, në këso raste nuk bëhet *idgam*. P. sh. :

— — — — — — — —

B) *IDGAMI MUTEXHANISEJN*

()

Idgami mutexhanisejn bëhet kur dy shkronja me artikulum të njëjtë por me veti të ndryshme vijnë njëra pas tjetrës, e para me *sukun* dhe e dyta me vokal.

Sipas transmetimit të Hafsit në leximin e Asimit, *shkronjat mutexhanis* përmbledhen në tri grupe:

1. Shkronjat , dhe : kur t'i plotësojnë *kushtet e idgamt* (shih më lart për *kushtet e idgamt*), këto shkronja shkrihen në njëra-tjetrën. P. sh. :

() ()

() ()

Te dy shembujt e parë kemi *idgam të plotë*, kurse te shembujt e dytë (dhe) kemi *idgam jo të plotë*.

2. Shkronjat , dhe : edhe këto kur t'i plotësojnë *kushtet e idgamt*, shkrihen në njëra-tjetrën. P. sh. :

() () ()

Te këta shembuj kemi *idgam të plotë*.

3. Shkronjat dhe : kur pas shkronjës *b* me *sukun* () vjen shkronja *m* me vokal, atëherë shkronja *b* shkrihet në *m*. Në Kur'an ka vetëm një shembull të këtillë në suren Hud-11, ajeti 12:

() _____

Këtu kemi *idgam të plotë* dhe zgjatet 1 *elif mikdari* e gjysmë.

Po qe se ndodh e kundërta, pra shkronja *m* me *sukun* të vijë në fillim e pas saj të vijë shkronja *b* me vokal, atëherë kemi *ihfau shefevijj* (shih më lart te *llojet e ihfasë*) e jo *idgam mutexhanisejn*. P. sh. : _____.

C) IDGAMI MUTEKARIBEJN

()

Idgami mutekaribejn bëhet kur dy shkronja me artikulum ose veti të përafërta vijnë njëra pas tjetrës, e para me *sukun* dhe e dyta me vokal.

Sipas leximit të Asimit, *shkronjat mutekarib* mblidhen në dy grupe:

1. Shkronjat _____ dhe _____ : midis këtyre dy shkronjave ekziston afërsi edhe për nga artikulimi i përgjithshëm edhe për nga vetitë e tyre. Në qoftë se pas shkronjës *l* me *sukun* () vjen shkronja *r* me vokal, atëherë *l*-ja shkrihet në shkronjën *r*.

P. sh. : () _____ () _____

Në qoftë se së pari vjen shkronja *r* me *sukun* () e pastaj shkronja *l* me vokal, atëherë nuk bëhet *idgam*. P. sh. : _____

2. Shkronjat _____ dhe _____. Edhe te këto dy shkronja ka afërsi artikulimi dhe vetish.

P. sh. : _____. Te ky shembull, *idgami* që do të bëhet, mund të bëhet edhe *i plotë* edhe *jo i plotë*, mirëpo preferohet *idgami i plotë*.

Forma e *idgami* të *plotë* do të ishte (_____), kurse forma e *idgami* të *jo të plotë* do të ishte (_____).

IX. LAMUT-TA'RIFI DHE RREGULLAT E TIJ

Lamut-ta'rifi është një parashtesë (nyje) e përbërë prej shkronjave *elif* dhe *l* (), e cila në gjuhën arabe shërben për t'i shquar emrat.

Shkronja *l* () e kësaj nyjeje, varësisht se çfarë shkronjash vijnë pas saj, lexohet ose me *idgam* ose me *idh'har*. Prandaj edhe shkronjat (bashkëtingëlloret) e gjuhës arabe ndahen në: *shemsijje* (diellore) dhe *kamerijje* (hënore).

A) IDGAMI SHEMSIJJE

()

Idgami shemsijje bëhet kur pas nyjes shquese () vjen ndonjëra prej *shkronjave shemsijje*. Me këtë rast nyja shquese () shkrihet në shkronjën që vjen pas saj. *Shkronjat shemsijje* janë këto 14:

(, , , , , , , , , , , , , ,)

Idgami shemsijje ndahet më dysh:

1. *Idgami shemsijje mea'l-gunne*: bëhet kur pas nyjes shquese () vjen shkronja *n* () dhe zgjatet 1 *elif mikdari* e gjysmë. P. sh. :

2. *Idgami shemsijje bila gunne*: bëhet kur pas nyjes shquese () vjen ndonjëra prej 13 shkronjave të tjera *shemsijje* dhe gjatë leximit nuk ndahet ndonjë kohë për ta zgjatur atë. P. sh. :

Shkrirja që bëhet te *idgami shemsijje* është e plotë. Prandaj, nyja shquese () shkrihet tërësisht në *shkronjën shemsijje* që vjen pas saj dhe ajo shkronjë lexohet sikur të ishte e përforcuar me *teshdid*.

Në shembujt më poshtë do të shohim se shkronja *l* () që ndodhet te disa fjalë, nuk është nyje shquese, por pjesë e vetë fjalës, prandaj edhe në kësi raste nuk bëhet *idgami shemsijje*. P. sh. :

B) IDH'HARI KAMERIJJE

()

Idh'hari kamerijje bëhet kur pas nyjes shquese () vjen ndonjëra prej *shkronjave kamerijje*. Me këtë rast, nyja shquese () bëhet *idh'har*, pra lexohet qartë pa u shkrirë në shkronjën që vjen pas saj. *Shkronjat kamerijje* janë ato që kanë mbetur jashtë *shkronjave shemsijje*. Edhe këto janë 14:

(, , , , , , , , , , , , ,)

Shembuj:

Siç do të shohim në shembujt e mëposhtëm, ka disa fjalë te të cilat shkronja *l* () edhe pse lexohet qartë, kësaj nuk i thonë *idh'hari kamerijje*, sepse kjo shkronja *l* () është pjesë e rrënjës së asaj fjale. P. sh. :

X. SEKTEJA DHE HA-I SEKTEJA

A) SEKTEJA ()

Definicioni në texhvid: ().

“*Sekte quhet ndërprerja e zërit pa marrë frymë*”.

Kohëzgjatja e *sekte*s dallon sipas shpejtësisë së leximit; mesatarisht zgjatet sa 1 *elif mikdari*.

Sekteja është e veçantë për *lidhjen* e dy fjalëve me njëra-tjetrën. Në qoftë se ndalemi te fjala e parë, pa u lidhur në fjalën vijuese, atëherë nuk bëhet *sekte*.

Sipas leximit të Asimit, në Kur'anin fisnik ndodhen 4 vise ku bëhet *sekteja*:

1. Midis ajetit 1 dhe 2 të sures el-Kehf: (*).

Këtu më mirë është të ndalemi në fund të ajetit të parë te fjala (), por është e lejueshme që këtë ta lidhim me fjalën e parë të ajetit të dytë (). Mirëpo, nëse do t'i lidhim këto fjalë gjatë leximit, atëherë duhet bërë *sekte*, pra duke e lexuar një herë fjalën e parë (), por kësaj radhe duke ia hequr *tenvinin* dhe duke e shndërruar atë në *meddi tabi'ij* (), pastaj e ndërpresim pakëz zërin pa mos marrë frymë dhe kalojmë te fjala vijuese ().

2. Te ajeti 52 i sures Jasin: ().

Edhe këtu është më mirë të ndalemi te fjala (), sesa ta lidhim atë me fjalën tjetër (). Por, në qoftë se i lidhim, atëherë duhet bërë *sekte*. Kështu që në fillim e lexojmë fjalën (), pastaj e ndërpresim zërin pa marrë frymë dhe më pastaj kalojmë te fjala ().

3. Te ajeti 27 i sures el-Kijameh: ().

Këtu më mirë është të bëhet *sekte*, sesa të ndalemi. Prandaj, pasi ta lexojmë fjalën (), e ndërpresim zërin pa marrë frymë, presim pakëz dhe kalojmë në fjalën ().

4. Te ajeti 14 i sures el-Mutaffifin: ().

Edhe këtu më mirë është të bëhet *sekte*, sesa të ndalemi. Fillimisht e lexojmë fjalën (), e ndërpresim zërin dhe pa marrë frymë presim pakëz e pastaj kalojmë në leximin e fjalës ().

Duke bërë *sekte* në këto katër vende të Kur'anit fisnik, lexuesit dhe dëgjuesit të Kur'anit i jepet mundësia që ta kuptojë më drejtë domethënien e këtyre ajeteve. Përndryshe, sikur në këto vende të mos bënim *sekte*, atëherë te këto fjalë do të vlenin rregulla të tjera, sikur kemi parë më lart, dhe do të lindnin kuptime të reja të tyre.

B) HA-I SEKTEJA (هـ)

Në Kur'anin fisnik ekzistojnë shtatë fjalë në fund të të cilave ndodhet shkronja *h* (هـ) e tepërt dhe me *sukun*. Këto *h*-ja quhen *ha-i sekte*. Ato janë:

1. el-Bekarah, 2 : 259 :
2. el-En'am, 6 : 90 :
3. el-Haakkah, 69 : 19, 25 :
4. el-Haakkah, 69 : 20, 26 :
5. el-Haakkah, 69 : 28 :
6. el-Haakkah, 69 : 29 :
7. el-Kari'ah, 101 : 10 : .

Te këto shtatë fjalë bëhet *ha-i sekte*, duke i lexuar ashtu siç janë shkruar dhe pa kurrfarë ndryshimi, ndaç kur të ndalemi te to, ndaç kur t'i lidhim këto me fjalët pasuese.

XI. GABIMET GJATË LEXIMIT TË KUR'ANIT FISNIK

Për gabimet gjatë leximit të Kur'anit përdoret shprehja arabe *lahnun* (), që nënkupton 'gabimin e shkaktuar nga mosrespektimi i rregullave të *texhvidit*'.

Lahni (gabimi në të lexuar) ndahet në dy pjesë:

1. Lahni xhelij (): quhet gabimi i hapur që bëhet, me rastin e leximit, në vetitë e domosdoshme të shkronjave. Meqë këto janë gabime që i heton çdokush, quhen *gabime të hapura*.

Ky lloj i gabimit kryesisht bëhet në tri vende:

a) *Te shkronjat*: ky lloj i gabimit bëhet duke e zëvendësuar një shkronjë me një tjetër (p. sh. fjalën ta lexojmë), duke shtuar një shkronjë tepër (p. sh. duke e bërë *kalkalen* gabimisht t'i vëmë *teshdid* ose t'i shtojmë një *hemze* –), ose duke fshehur e mangësuar një shkronjë (p. sh. të mos e shqiptojmë *meddin tabi'ij*).

b) *Te vokali (zanorja)*: janë gabimet që bëhen duke e ndërruar vokalin e një shkronje ose duke e bërë me *sukun* një shkronjë të pavokalizuar (p. sh. fjalën ta lexojmë).

c) *Te sukuni*: është gabimi që bëhet kur një shkronje me *sukun* i vëdojmë vokal (p.sh. fjalën ta lexojmë).

Gabimet që bëhen në këto tri mënyra, pavarësisht ia ndërrojnë kuptimin ose jo fjalës, quhen si *gabime të hapura* dhe meqë një musliman e ka *farzi ajn* (obligim individual) praktikimin e *texhvidit* aq sa do t'u ikte gabimeve të hapura, nënkuptohet se ky musliman e lë një farz, kryen një **haram**, duke mos u ikur këtyre gabimeve të rënda gjatë leximit të Kur'anit fisnik.

2. Lahni hafijj () : quhet gabimi i fshehur që bëhet në vetitë jo të përhershme të shkronjave. Meqë këto gabime nuk mund t'i hetojë çdokush, përpos njerëzve që i njohin rregullat e *texhvidit*, quhen *gabime të fshehura*.

Ky lloj i gabimeve shqyrtohet në dy raste:

a) Gabimet që mund t'i vërejë çdokush që ka pak a shumë njohuri lidhur me *texhvidin*. P. sh. lënia e *ihfasë*, *iklabit*, *idh'harit*; moszgjatja e duhur e *meddeve vaxhib*; zgjatja e tepërt e *meddit tabi'ij* etj.

b) Gabimet që mund t'i vërejë njeriu i cili ka njohuri të thella në shkencën e *texhvidit*. Për shembull, gabimet që bëhen te vetia e *tekririt* (përsëritjes, dridhjes) e shkronjës *r* (); te vetia e *gunnes* te shkronjat *n* () dhe *m* (), duke kaluar në skajshmëri gjatë shqiptimit të tyre.

Gabimet që hyjnë në pjesën e parë të *lahni hafijit*, janë **mekruhi tahrimen**. Prandaj, ruajtja e leximit të Kur'anit prej këtyre gabimeve është *vaxhib*. Kurse gabimet që hyjnë në pjesën e dytë të *lahn-i hafijit*, janë **mekruhi tenzihen**. Prandaj, ruajtja e leximit të Kur'anit prej këtyre gabimeve është *mustehab*.

Për sa i përket asaj se a e prishin namazin këto lloje gabimesh, janë dhënë mendime të ndryshme. Përgjithësisht: Gabimet që bëhen me rastin e leximit, në qoftë se ua prishin ose ua paqartësojnë kuptimin ajeteve kur'anore, atëherë ai namaz me gabime të këtilla është i pavlefshëm. Po në qoftë se nuk u prishet kuptimi e as nuk u paqartësohet, atëherë me këto gabime kemi bërë *mekruh tahrimen* ose *tenzihen*, varësisht sipas shkallës së gabimit.

XII. SEXHDEI TILAVETI

()

Sexhdei tilave quhet sexhdeja e cila duhet bërë pasi të lexohet apo pasi të dëgjohet ajeti në të cilin porositet sexhdeja. Në Kur'an ka 14 vende me ajete të sexhdes. Ato janë:

1. el-A'raf, 7 : 206,	8. en-Neml, 27 : 25,
2. er-Ra'd, 13 : 15,	9. es-Sexhdeh, 32 : 15,
3. en-Nahl, 16 : 50,	10. Sad, 38 : 24,
4. el-Isra, 17 : 109,	11. Fussilet, 41 : 37,
5. Merjem, 19 : 58,	12. en-Nexhm, 53 : 62,
6. el-Haxh, 22 : 18,	13. el-Inshikak, 84 : 20,
7. el-Furkan, 25 : 60,	14. el-Alek, 96 : 19.

Sipas medh'hebit hanefij, personi i cili e lexon apo dëgjon njërin prej këtyre ajeteve të sexhdes, e ka **vaxhib** rënien në sexhde, kurse sipas medh'hebeve të tjera kjo është *sunnat*. Sexhde duhet bërë edhe ai që e lexon apo dëgjon madje edhe përkthimin e këtyre ajeteve. Gjithashtu, sexhde duhet bërë edhe pasi të dëgjohen këto ajete nëpërmjet radios, kasetofonit, televizorit, kompjutorit etj.

Njeriu i cili e lexon ose dëgjon një ajet të sexhdes dhe ndodhet jashta namazit, ai duhet menjëherë ta bëjë këtë sexhde. Po në qoftë se nuk ka mundësi menjëherë ta kryejë, do ta bëjë më vonë kur t'i jepet rasti.

Në qoftë se ky personi që e lexon ose dëgjon ajetin e sexhdes, është brenda në namaz, atëherë ky nuk duhet të bëjë sexhde të posaçme për ta çuar në vend *sexhden e leximit*, në qoftë se nuk do të lexojë mbas këtij ajeti mbi tre ajete të tjera në vazhdim. Këtij i mjafton sexhdeja e vetë namazit që është duke e falur edhe për sexhden e leximit të ajetit. Mirëpo, nëse dëshiron që mbas ajetit të sexhdes të lexojë më tepër se tre ajete, atëherë ky posa ta lexojë ajetin e sexhdes do të bjerë drejt në sexhde, do ta bëjë sexhden pastaj do të ngrihet në këmbë dhe do të vazhdojë leximin e ajeteve ku kishte mbetur. Personi që del imam, për të mos shkaktuar tollovi me këtë sexhden e leximit, duhet të mundohet që ajetin e sexhdes ta sjellë në fund të leximit të Kur'anit në kijam.

Ta kapërcesh pa e lexuar ajetin e sexhdes vetëm për të mos bërë sexhdeh, është mekruh. Personi që duhet të bëjë sexhde të leximit, duhet t'i plotësojë kushtet e namazxhiut, pra duhet patur abdest dhe duhet qenë i pastër.

Për sexhden e leximit duhet bërë nijjet. Mirëpo nuk është kusht që te nijjeti të caktohet se sexhden e cilit ajet duhet bërë. Mjafton të thuhet: “*Bëra nijjet që për hir të All-llahut të bëj sexhdei tilaveh*”. Ky nijjet gjatë namazit bëhet vetëm me mend, me zemër, kurse jashtë namazit mund të bëhet edhe me mend, po më mirë është edhe me gojë.

Si bëhet kjo sexhde?

Njeriu i cili e lexon apo e dëgjon ajetin e sexhdes ngrihet në këmbë, drejtohet kah kibla, e bën nijjetin dhe pa i ngritur duart te veshët thotë “All-llahu ekber!” dhe lëshohet në sexhde, ku tri herë thotë: “Subhane Rabbijel-a’la”. Duke thënë “All-llahu ekber!” ngrihet në këmbë dhe e lexon ajetin :

(Semi’na ve eta’na gufraneke Rabbena ve ilejkel-mesir)

Te sexhdei tilaveti, nuk ka ruku, ulje apo dhënie selam sikurse te namazi.